

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

Oppiminen elämänkaaren eri vaiheissa

KTKP010 Oppiminen ja ohjaus -opintojakso

Eija Hanhimäki ja Kaisu Peltoperä

Tällä luennolla:

- Esittäytyminen
- Inklusion määritelmä kasvat- ja koulutusalailla
- Näkökulmia oppimiseen elämänkaaren eri vaiheissa: *Mitä on tärkeää huomioida?*
 - 1) Oppiminen ja ohjaus *eri vaiheissa elämää*
 - 2) *Arvot ja etiikka* opetus- ja ohjaustyössä
 - 3) *Toimijuus ja identiteetti* oppimisessa ja ohjauksessa

Esittäytyminen

- TT, KM, yliopistonlehtori Eija Hanhimäki
Kasvatustieteiden laitos
- Koulutusjohtaminen ja EDUMA (kasvatustieteiden kv. maisteriohjelma)
 - Aiempaa koulutus- ja työtaustaa mm. kasvatus- ja aikuiskasvatustieteestä sekä ohjausalalta (OKL, KLA) Jyväskylän ja Helsingin yliopistoista (OKL, Teol. tdk)
 - Tutkimusalat: Koulutusjohtaminen ja johtajuuden etiikka; Arvot ja etiikka opetuksessa ja ohjauksessa; Kulttuuri- ja katsomussensitiivinen opetus ja ohjaus; Toimijuus ja uraohjauksen kehittäminen; Ammatillinen kehittyminen

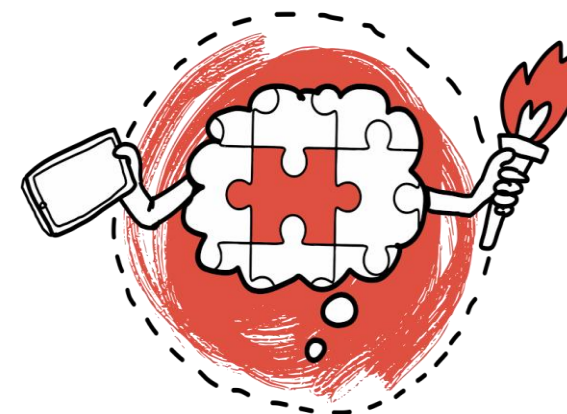
- KT, yliopistonlehtori Kaisu Peltoperä
Kasvatustieteiden laitos
- Oppiaineena varhaiskasvatustiede
- Opetus- ja ohjaustehtävät mm. opinnäytetyöt, pedagoginen asiantuntijuus ja (tiimi)johtaminen
- Tutkimusalat: 24/7 yhteiskunta (erit. perheiden lastenhoitojärjestelyt), varhaiskasvatuksen vuoroahoito, varhaiskasvatuksen pedagogiikka, työntekijöiden pedagoginen asiantuntijuus, eettiset dilemmat varhaiskasvatuksen johtamistyössä, työntekijöiden väliset suhteet ja relationaalinen asiantuntijuus

Inklusiivinen kasvatus ja sen periaatteet

(ks. Kasvatustieteiden kartta) Inklusiivinen kasvatus

- Inklusiivisessa kasvatuksessa kaikilla oppijoilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua varhaiskasvatukseen, käydä koulua, opiskella ja kehittää taitojaan.
- Yksilöllisistä ominaisuuksistaan, oppimisvalmiuksistaan tai taustoistaan riippumatta oppijat toimivat ja ovat osallisia samassa ryhmässä ja samoissa oppimis- ja kasvatusyhteisöissä. Myös oppimisen tuki järjestetään näissä ryhmissä tai tuodaan niihin.
- Oppijoiden moninaisuutta ja ainutlaatuisia ominaisuuksia arvostetaan ja otetaan ne koko oppimisyhteisön voimavaraksi.

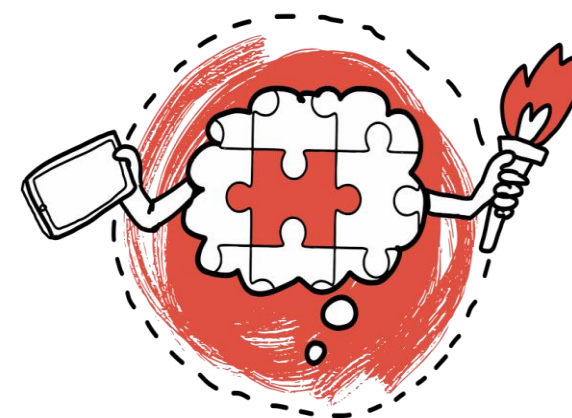

Inklusiivinen kasvatus ja sen periaatteet

(ks. Kasvatustieteiden kartta) Inklusiivinen kasvatus

- Inklusiivisen kasvatuksen toteuttaminen vaatii toimia monella kasvatus- ja oppimisyhteisön sekä varhaiskasvatus- ja koulutusjärjestelmän tasolla.
- ➔ Inklusiivinen kasvatus edellyttää, että kasvatus- ja oppimisympäristön henkilöstö on sitoutunut inklusiivisen kasvatuksen periaatteisiin ja saa siihen liittyen koulutusta. Lisäksi oppimisympäristö on rakennettu esteettömäksi, ja opetuksessa käytettävä materiaali ja viestintä on kaikille saavutettavaa.
- ➔ Oppimisympäristöissä ollaan herkkiä tunnistamaan mahdollisia leimaavia ja syrjiviä käytäntöjä sekä puuttumaan niihin välittömästi. Kasvatus- ja oppimisympäristöissä harjoitellaan tietoisesti yhdessä työskentelemistä sekä demokraattista ja kaikkien osallisuutta edistävää elämäntapaa.
- ➔ Kansalliset säädökset tukevat inklusiivisen kasvatuksen edistämistä.
- Ks. esim. Butler & Naukkarinen, 2017; Centre for Studies on Inclusive Education, 202 Juvonen ym., 2019.

Inklusiivisuus-määritelmä

**Professori Päivi Pihlajan (varhaiserityiskasvatus)
määritelmä inklusiosta:**

<https://tutkittuavarhaiskasvatuksesta.com/2021/11/05/inklusiio-mahdottomia-ajatuksia-ja-mahdollisuuksien-tarkastelua/>

- Inklusiiossa on kyse tasa-arvoon pohjaavasta kasvatuksesta ja koulutuksesta, jossa mahdollistetaan osallisuus ja johon kaikkia kannustetaan ja ohjataan. Tämän lisäksi syrjimisestä käytännöt ovat poissa ja yhdenvertaisuuden periaatetta tutkitaan ja noudatetaan. Erilaisuus, vammaisuus tai ylipäättään moninaisuus on rikkaus, jota vaalitaan ja josta iloitaan. Kilpailullisuuden on korvannut yhteisöllisyys ja yhteenkuuluvuuden edistäminen.

Inklusion määritelmää (Vetoniemi, 2024)

- Jukka Vetoniemen väitöskirja (2024): Kohti inklusiivista koulua Suomessa: Johtajuuden merkitys, erityisen tuen palveluorganisaatioiden rooli ja oppilaiden osallisuuden kokemusten kuuleminen kehittämisen näkökulmina
- Inklusio = "Laajasti koko koulutuksen kenttää koskettavana prosessina, jonka tavoitteena yhdenvertaiset, yksilöllisesti tuetut ja sosiaalista osallisuutta edistävät koulut, joihin lähtökohtaisesti kaikki oppilaat toivotetaan tervetulleiksi."
- "Koulun kehityksen tärkein avainhenkilö on rehtori – koulun johtaja, jonka osaamisella on merkittävä vaikutus onnistuneen toimintakulttuurin rakentamiseen. Johtajat tarvitsevat kuitenkin tukea työhönsä sekä apua inklusiivisen muutoksen toteuttamisessa. Erityisen tuen palveluorganisaatiot voivat tarjota tätä tukea, ja niiden asiantuntemus tulisi entistä vahvemmin valjastaa koulujen inklusiivisen toimintakulttuurin kehittämiseen."
- <https://www.uef.fi/fi/artikkeli/km-jukka-vetoniemi-vaitos-29112024-koulun-johtaminen-oppilaiden-osallistaminen-ja-erityisen-tuen>

Näkökulmia oppimiseen elämänkaaren eri vaiheissa:

1) Oppiminen ja ohjaus *eri vaiheissa elämää*

Ihmis- ja lapsikäsitys oppimisessa ja ohjauksessa

- Oppimisen ja ohjauksen taustalla kuten myös eri oppimiskäsityksissä on taustalla ihmis- ja lapsikäsitys esim.
 - Behavioristisessa oppimiskäsityksessä mekanistinen ihmiskäsitys: ihminen passiivisena, valmiin tiedon vastaanottajana
 - Kognitiivisessa, kokemuksellisessa ja konstruktivistisessa oppimiskäsityksessä humanistinen ihmiskäsitys: ihmisen ainutlaatuisuus, luovuus, aktiivisuus ja itsensä toteuttaminen sekä vastuu ja vapaus
- Sosiokulttuurinen ihmis- ja lapsikäsitys (Vygotsky)
- Lapsuuden ja ihmisyyden itseisarvo sinänsä
- Ihmisenä kasvaminen ja hyvinvoinnista huolehtiminen läpi elämän

Elämänkaaren eri vaiheet: kehityspsykologian näkökulma

(Nurmi ym., 2006)

- **Elämänkaaren (engl. *life span*) psykologinen näkökulma kehitykseen:**
 - Kehitys läpi elämän jatkuva prosessi (Baltes ym., 1998)
 - Sekä jatkuvaa eli kasautuvaa kehitystä että epäjatkuvaa eli muutoksia sisältävää kehitystä
 - Kehitykseen vaikuttavat kolme vuorovaikutuksessa toimivaa systeemiä:
 - 1) **Ikä:** esim. fyysiset muutokset, ympäristön odotukset
 - 2) **Historiallinen aika:** esim. sota, nousu- tai lamakausi, korona-aika, jotka vaikuttavat esim. opiskelu- ja työmahdollisuuksiin ja perhe-elämään
 - 3) **Epänormatiiviset yksilölliset elämäntapahtumat:** esim. jatkuvat muutot tai onnettomuus

Oppiminen kehitysvaiheittain tarkasteltuna

(Nurmi ym., 2006)

- **Varhaislapsuus (0-6 v.)**
 - Perusta myöhemmin opittaville tiedoille ja taidoille
 - Erikson (eri elämänvaiheiden psykososiaaliset kriisit): Perusluottamus vs. Perusturvattomuus (0-1v), Itsenäisyys vs. häpeä ja epäily (1-3v), Aloitteellisuus vs. Syyllisyys (3-6v)
 - **Keskilapsuus (6-12 v.)**
 - Oppiminen keskeinen kehitystehtävä ja koulu keskeinen oppimisympäristö
 - Erikson: Ahkeruus vs. Alemmuus (7-12v)
 - **Nuoruus (12-19 v.)**
 - Fyysinen kasvu, ajattelun kehittyminen, sosiaaliset suhteet etenkin ikätovereihin
 - Erikson: Identiteetti vs. Roolien hajaannus
 - **Aikuisuus (20-65 v.)**
 - Ammattitaidon hankkiminen ja ylläpito, työuran aloittaminen, perheen perustaminen jne.
 - Erikson: aikuisuuden psykososiaaliset kriisit: läheisyys – eristäytyminen ja tuottavuus - lamaantuminen
 - **Myöhäisaikuisuus ja vanheneminen (noin 65 v. -)**
 - Oppimisen ja muistitoimintojen yhteys, uusien asioiden kohtaamisessa tukeminen ja myönteisten oppimiskokemusten synnyttäminen
- 11 Erikson: elämän viimeisen kolmanneksen psykososiaalinen kriisi: minän eheys - epätoivo

Ajattelun kehitys oppimisen taustalla (Piaget)

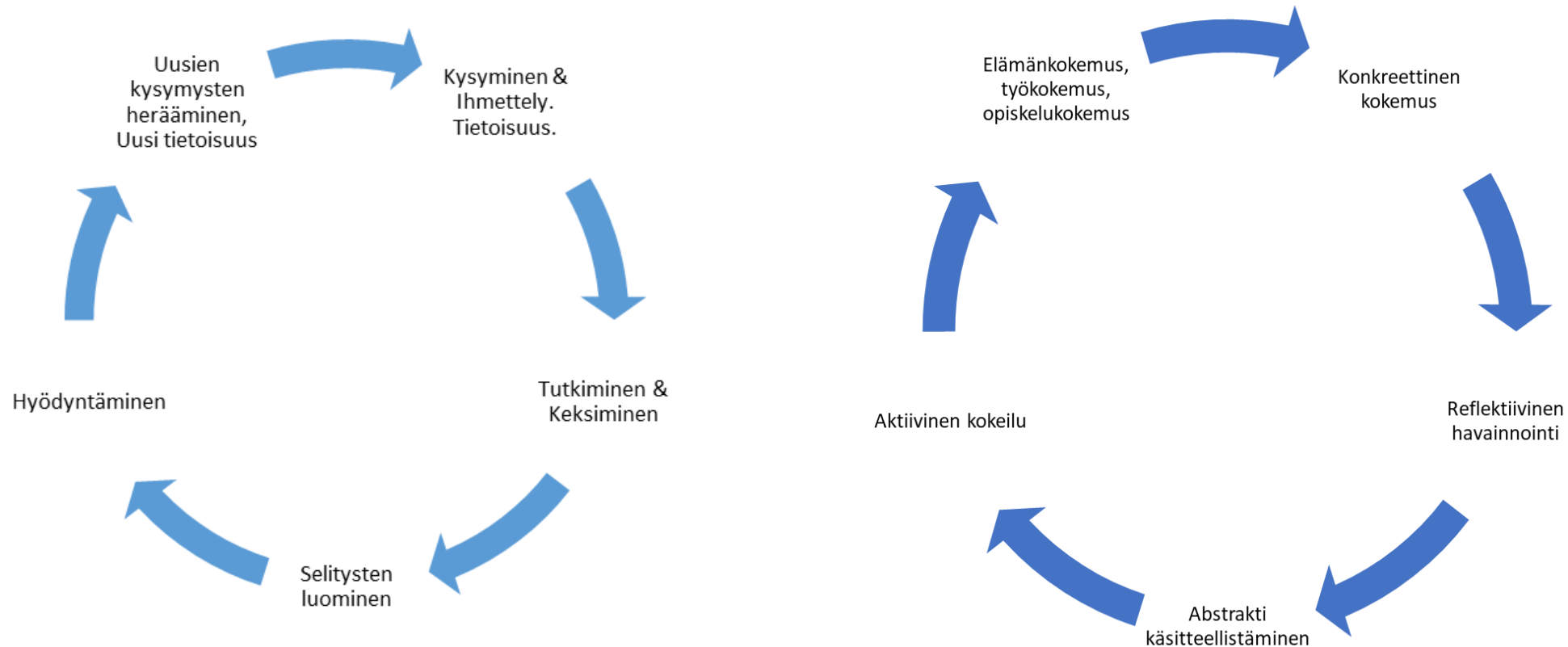
Sensomotorinen vaihe (0-2v)	Esioperationaalinen vaihe (2-6v)	Konkreettisten operaatioiden vaihe (6-11v)	Formaalien operaatioiden vaihe (12v-)
Vuorovaikutus, suorat aistihavainnot, tarttuminen/kosketus	Ajattelu on kielellistä ja käsitteellistä, konkreettista	Ajattelu loogista ja konkreettista	Abstrakti ajattelu kehittyy
Egosentrisyys	Egosentrisyys Mielen teoria alkaa kehittyä	Metakognitio kehittyy	Syy- ja seuraussuhteiden ymmärtäminen
Esinepysyvyys	Symbolifunktio Vain yhden näkökulman huomioiminen	Teoreettinen ymmärtäminen	Eri näkökulmien huomioiminen
Mallioppiminen Tutkiminen	Esinehavainnollistaminen Tutkiminen Yritys ja erehdys	Periaatteiden soveltaminen ja logiikka	

Esimerkki: Piagetin ja Vygotskyn kehitysteorioiden vertailua

	Piaget	Vygotsky
Sosiokulttuurinen konteksti	Heikko vaikutus, oppiminen yksilöllistä	Vahva vaikutus, oppiminen yhteisöllistä
Vaiheet	Kognitiivisen kehityksen vaiheteoria	Ei yleisiä vaiheita
Kielen merkitys	Heikko: kieli mahdollistaa ajattelun näkyväksi tekemisen	Vahva: kieli muokkaa ajattelua
Kehityksen ja oppimisen keskeiset prosessit	Skeemat, adaptaatio, assimilaatio, akkomodaatio	Lähikehityksen vyöhyke, ohjauksen tuki, kieli ja muut kulttuuriset välineet
Opetuksen ja ohjauksen näkökulma	Tuetaan lasta tutkimaan ja löytämään tietoa itse	Tuetaan lapsia oppimaan yhdessä aikuisen ja kokeneempien vertaisten kanssa
Yhteistä:	Lapset ovat aktiivisia toimijoita omassa oppimisprosessissaan, tutkivan oppimisen näkökulma	

Esimerkki: Toiminnallisuus ja kokemuksellisuus oppimisessa ja ohjauksessa elämänkaaren eri vaiheissa

Tutkivan oppimisen prosessi, mukailten lähteistä: Bredekamp & Rosegrant, 1992; Lipponen, 2017; Turja, 2017

Kolbin teoria (kehä) kokemuksellisesta oppimisesta

Mitä on oppimisen ohjaaminen?

- Oppimisen ohjaaminen on oppimisen edistämistä *joko koulutusinstituutioissa tai niiden ulkopuolella*, esimerkiksi työssä tai harrastuksissa. Oppimisen ohjaamisessa *sisällön ohella* tai sen sijaan tavoitteissa painottuvat *oppimaan oppimisen taidot*. Toiminnassa keskeistä on oppimisprosessin ohjaaminen, vuorovaikutus, oppijoiden aloitteisiin tarttuminen, oppijan motivaation ja aktiivisuuden tukeminen sekä yksilöllisiin tarpeisiin vastaaminen (Lehtinen, Vauras & Lerkkanen, 2016, 220–222).

Lähde: [Oppimisen ohjaaminen \(jyu.fi\)](http://jyu.fi)

Mitä ohjaus on?

Yhteistoimintaa, jossa vahvistetaan ohjattavan toimijuutta (Vehviläinen, 2014)

Ajan, huomion ja kunnioituksen antamista (Onnismaa, 2011)

Tilaisuus tutkia, mitä seurauksia siitä on, miten elämänsä elää, ja mahdollisuus pohtia, miten voisi elää (Peavy, 1999)

Ohjaus ja opetus

- **Ohjaus ja opetus:** (Onnismaa, 2011)
 - Ajoittain korostettu ohjauksen ja opetuksen vastakkaisuutta: opettamisen näkeminen perinteisesti asiatiedon jakamisena, mitä se ei puhtaasti ole
 - Opetus ohjausta ja ohjaus pedagogista (suunnitelmallisuus oppimisessa) toimintaa: molemmissa tärkeää oppijan näkökulma opetukseen ja ohjaukseen
 - Ohjauksen avulla opitaan antamaan vanhoille kokemuksille uusia merkityksiä (reflektio)
- **Ohjauksen tietoinen pedagogiikka:** (Vehviläinen, 2014)
 - Parhaimpien toimintatapojen valinta ohjaustilanteissa
 - Valinnat ohjattavan toimijuutta etsien ja vahvistaen: esim. ohjattavan omien tietojen, taitojen ja voimavarojen tunnistamista, toimintatapojen toimivuuden arviointia ja harjoittelua
 - Tuloksena ohjattavan rauhoittumisen tunne, varmuus, kykeneminen ja kuuluminen johonkin

Inklusiivinen ohjaus

Ohjauksessa inklusio tarkoittaa, että kukin **ohjattava kohdataan yhdenvertaisesti ja tasa-arvoisesti** riippumatta hänen sukupuolestaan, iästään, kielestään, kulttuuristaan, uskonnostaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä.

Inklusiivisessa ohjauksessa on kyse **prosessista, jossa etsitään ratkaisuja opiskelijakeskeisesti holistisesta näkökulmasta koko elämänkenttä huomioiden**. Ohjauksen tavoitteena on ohjattavan **toimijuuden sekä osallisuuden vahvistaminen** siten, että ne laajentavat ohjattavan mahdollisuuksia elämänkentän eri osa-alueilla. Ohjaajalta edellytetään kykyä tunnistaa **ohjattavan arvoihin ja identiteettiin liittyvä pohdintoja sekä niiden merkityksiä** hänen tulevaisuuttaan koskevissa suunnitelmissa ja valinnoissa. Ohjattaville esitellään monipuolisesti erilaisia opiskelumahdollisuuksia sekä työpaikkoja, myös epätyypillisiltä aloilta.

Lähde: Inklusiivisessa ohjauksessa ohjattava kohdataan yhdenvertaisesti ja tasa-arvoisesti (osaamismatkalla.fi)

Ohjauksen käytäntöjä elämänkaaren eri vaiheissa

(Lehtinen, Vauras, Lerkkänen, 2016)

- Ohjausta annetaan oikea-aikaisesti ja -asteisesti
- Ohjaajalla tulee olla kyky tunnistaa ohjattavien senhetkinen kehitysaste
- Ohjaus tapahtuu kysymyksillä, vihjeillä ja palautteilla
- Ohjaaja havainnoi ja kuuntelee: lasten/oppilaiden/ohjattavien aloitteet, kysymykset, vaikeudet ja tulkinnat ohjaavat suuntaa
- Ohjaaja muokkaa tehtävänantoa, tukea ja palautetta

- Tavoitteena itseohjautuvuus
- Yhtenä tärkeänä ohjauksen tavoitteena oppijoiden motivaation ylläpitäminen esim. tarpeeksi haastavilla, muttei liian vaikeilla tehtävillä

Pohdittavaksi

Pohdi omia tai lähipiiriisi liittyviä kokemuksia ja muistoja oppimisesta ja ohjauksesta.

Mihin elämänvaiheeseen kokemukset ja muistot liittyvät?

Miten *inkluusio* näyttäytyi näissä kokemuksissa?

Mikä teki *oppimisen ohjauksesta* onnistunutta?

**Näkökulmia oppimiseen
elämänkaaren eri vaiheissa:**

**2) *Arvot ja etiikka*
opetus- ja ohjaustyössä**

Arvot, etiikka ja moraalikäsitteinä

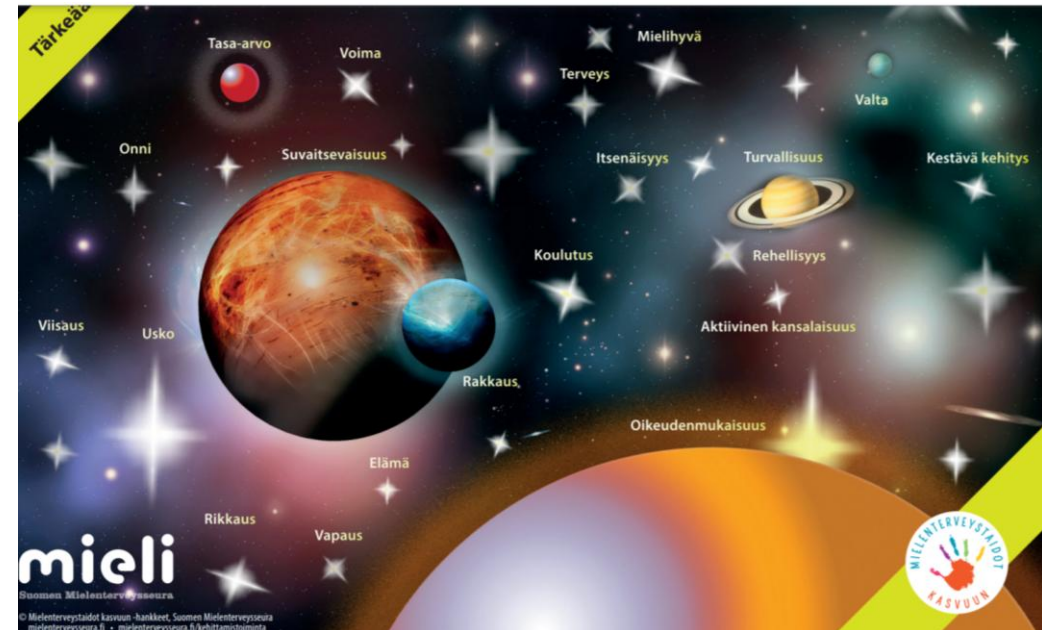

- **Arvot:** hyviä, merkityksellisiä ja tavoiteltavia asioita elämässä
- **Etiikka:** kreikkaa (ethikos, ethos) (character, standards, custom, convention)
- **Moraali:** latinaa (mos, moris) (convention, custom, conduct)
- Etiikka: teoria moraalista, eettiset perusteet, ihmisen moraalista käyttäytymistä tutkiva tieteenala, mm. miten moraalikäsitteet syntyvät
 - Erilaisia etiikan teorioita mm. seuraus-, velvollisuus- ja hyve-etiikka
- Moraali: arvot ja toimintasäännöt, jotka omaksutaan tietyssä yhteisössä; käsitykset oikeasta ja väärästä tai hyvästä ja pahasta ja näiden käsitysten mukaan toimiminen
- Eettisten ohjeiden mukainen moraalinen toiminta = etiikka teoriana, moraalikäytäntönä
- Etiikkaa ja moraalikäsitteitä käytetään usein synonyymeina samanlaisten etymologisten juurtensa vuoksi

Miten tunnistaa ja tiedostaa opetus- ja ohjaustyön perustana olevat arvot ja etiikan?

- 1) Kasvatus- ja koulutusalan ammattieettisiin periaatteisiin ja niiden perustana oleviin arvoihin tutustuminen (eri ammattiliittojen ohjeet kuten OAJ, SURE, OPSIA, VOL jne.)
- 2) Opetussuunnitelmien perusteissa ja lainsäädännössä olevat arvot sekä organisaatioiden arvot
- 3) Omien ja yhteisöllisten arvojen reflektointi, jonka tueksi on monia työvälineitä ja myös aiempaa tutkimusta:
 - Esim. erilaiset valmennukset ja koulutukset
 - Myös osa kasvatustieteilijän koulutusta

Etiikka opetus- ja ohjaustyössä

- **Opettajan ammatti**
 - Itsenäinen professio: akateeminen koulutus, yhteiskunnan hyvinvoinnille olennainen palvelu
 - Vaativa asiantuntijatehtävä
 - Ammattietiikka kuuluu professioammatin luonteeseen (vrt. lääkäri, lakimies, pappi)
 - ⑩ Ammatin edellyttämä asenne, vastuu ja suhtautumistapa työhön
 - ⑩ Yhteiset ammatilliset arvot ja periaatteet
 - Ammattikunnan oma laadunvalvonta: korkea ammattitaito ja eettinen toiminta kaikissa tilanteissa

Etiikka opetustyössä

- **Opettajan työn vastuullisuus:**
 - Tieto ja ammattitaito
 - Työn arvo- ja normipohja
 - Kumpikaan ei voi korvata toista ja vaatii jatkuvaa ammattitaidon ylläpitoa
 - Herkkyys ja valmius tunnistaa eettiset ongelmatilanteet ja toimia eettisesti
- **Juridiset ja eettiset kysymykset erillään:**
 - Opettajan perustehtävä ja vastuu opetustyön lainsäädännössä ja normeissa, opetuksen sisältö opetussuunnitelmassa
 - Ammattietiikan perustana sisäistetty käsitys ammatin moraalisesta vaativuudesta
 - Lähtökohtana mm. YK:n ihmisoikeuksien julistus ja lainsäädäntö
 - Ei perustu pakkoon tai ulkopuoliseen valvontaan vaan ”sisäinen valvonta”

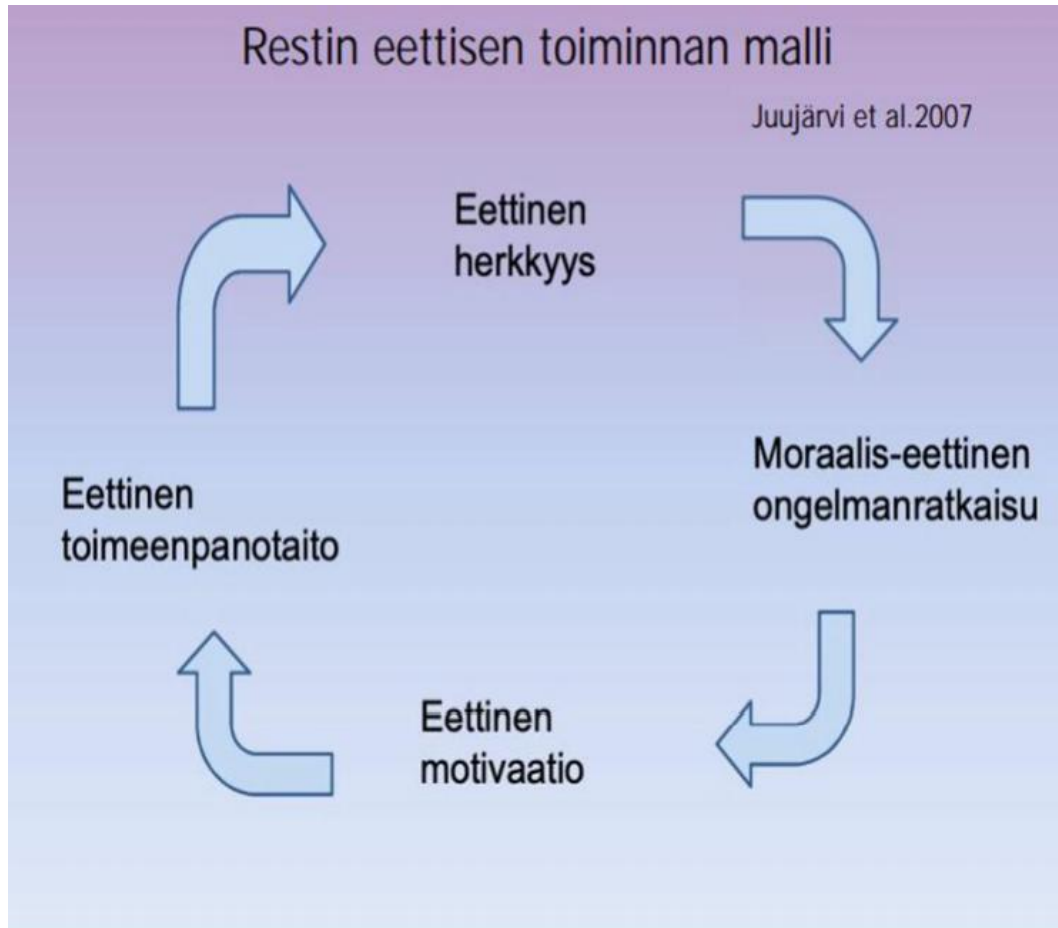
Opettajan eettiset periaatteet

- Opettajan ammattieettisiä ohjeita julkaistu USA:ssa jo 1950- ja 1970-luvulla, Euroopassa yleistyneet 1990-luvulla
 - OAJ julkaisi v. 1998 (uudistettiin v. 2014)
 - Väljät ohjeet, joita voi soveltaa erilaisissa opetustehtävissä
 - Tausta-arvot: ihmisarvo, totuudellisuus, oikeudenmukaisuus sekä vastuu ja vapaus
- Valta ja vastuu: opettaja lähempänä lasta/oppilasta/opiskelijaa kuin aiemmin
 - Lapsen oikeudet, lapsen etu
 - Vastuu oppijan kehityksestä, yhteistyö, arviointi
 - Sisäistynyt eettisyys suojana ja resurssina:
 - Ammattietiikka ohjaa vuorovaikutusta
 - Oman toiminnan motiivien ja päämäärien eettinen pohdinta ja arviointi
 - Ei aseman väärinkäyttöä

Eettisen toiminnan malli

- **Eettinen herkkyys:** ymmärtää, että asiassa on eettinen jännite/ongelma
- **Moraalis-eettinen ongelmanratkaisu:** osaa pohtia, arvioida, argumentoida moraalista kysymystä ja päätyy ratkaisuun
- **Eettinen motivaatio:** mikä saa/ei saa toimimaan eettisesti
- **Eettinen toimeenpanotaito:** moraalinen selkäranka, on toimeenpanotaitoa = pysyn "oikealla" linjalla vaikka painostettaisiin tai lahjottaisiin

Eettisen dilemman käsite

- Eettisesti helpot ja vaikeat tilanteet tarkoittivat tilanteita, joissa pohditaan oikeaa tapaa toimia (Hanhimäki, 2011; 2024)
- Eettisillä dilemmoilla on merkittäviä vaikutuksia toisiin, kuten kollegoihin, alaisiin, vanhempiin ja/tai lapsiin
- Eettiset dilemmat koulukasvattajien jokapäiväistä arkea, mutta myös muilla sektoreilla tarkasteltu:
 - Esim. kahdenlaisia päätöksenteon tilanteita: kun johtaja ei tiedä oikeaa tapaa toimia tai kun hän tietää, mutta ei jostakin syystä toimi niin (Nash, 1993; Feldt et al, 2013)
 - Eettisten dilemموjen ja psykologisen stressin välinen yhteys ja eettisen organisaatiokulttuurin vaikutus tähän: johtajat roolimalleja ja eettinen johtajuus organisaatiokulttuurin selkäranka
- Eettisten dilemموjen yhteydessä erilaisia moraalisia orientaatioita kohdata tilanne: mm. oikeudenmukaisuus, huolenpito, totuudellisuus (Oser, 1991)

Eettisiä dilemmoja kasvat- ja koulutusalan työssä

- Varhaiskasvatuksessa:
 - Lasten ja perheiden kasvavat tarpeet vs. resurssien vähyys
 - "Lapsen etu" (esimerkiksi lomiin) vs. vanhempien oikeus käydä töissä
 - Tiimityö: opettajien kasvanut vastuu vs. koko moniammatillisen tiimin kollektiivinen vastuu; miten työkaverit puhuvat lapsille ja lapsista ja miten puuttua tähän; miten sitoudutaan ja toteutetaan yhdessä sovittuja periaatteita; haasteet ammatillisissa suhteissa, esim. tuore maisteri vs. kokenut pitkän linjan lastentarhanopettaja; opettajana epäpätevä lastenhoitaja – miten saada tiimin luottamus
 - Esihenkilöt: reilu työvuorojako työntekijöille vs. lasten etu (esim. pedagoginen työvuorosuunnittelu)
- Opettajan työssä perusopetuksessa:
 - Erityisen tuen tarpeen oppilaiden tukeminen
 - Sääntöjen sekä oppilaiden edun ja käyttäytymisen väliset dilemmat
 - Oppilaiden väliset kiusaamistilanteet
- Työyhteisöissä ja johtamisessa:
 - Arvoristiriidat omien ja organisaation arvojen välillä
 - Työntekijöiden väliset ristiriidat
 - Työjärjestelyt

Näkökulmia oppimiseen elämänkaaren eri vaiheissa:

3) *Toimijuus ja identiteetti* oppimisessa ja ohjauksessa

Mitä on toimijuus?

(Jyrkämä, 2008)

Yksilön tai ryhmän kyky *toimia omaehtoisesti, tavoitteellisesti ja tietoisesti* erilaisissa tilanteissa

Toimijuus on yksilön toimimista aktiivisena osallistujana, jonka toiminnalla on vaikutusta ympäristöön (Turja & Vuorisalo, 2022)

- **Haluamista** – motivaatio, päämäärät, tavoitteet
- **Osaamista** – elämän aikana opitut tiedot ja taidot
- **Kykenemistä** – fyysiset ja psyykkiset ominaisuudet (esim. kommunikointitaidot)
- **Tuntemista** – tunteiden, arvostuksen, omien arvioiden liittäminen erilaisiin tilanteisiin ja kokemuksiin
- **Voimista ja täytymistä** – eri tilanteiden tuomat mahdollisuudet ja rajoitukset (fyysiset ja sosiaaliset) toimia tietyllä tavalla

Ympäristö mahdollistaa tai estää toimijuutta, eikä se siten tapahdu tyhjiössä, eikä ole pelkästään yksilön "ominaisuus".

Lapsen toimijuus

- Lapsuuskäsitys: nykyinen oppimiskäsitys korostaa lapsen aktiivista toimijuutta omassa oppimisessaan
- Suojelun tarve <-> vaikutusmahdollisuudet
- Aikuisten rooli toimijuuden portinvartijana; materiaalit, toimintaympäristö, aika ovat aikuisten hallinnassa, minkälaisia toimijuuden mahdollisuuksia lapsille tarjotaan?
- Lasten toimijuutta rajoitetaan mm. siksi, ettei uskota heillä olevan kykyä tehdä päätöksiä (Ahonen & Roos, 2021), tai heitä halutaan suojella (Sevón, 2015)
- Pienillä lapsilla korostuu kehollisuus toimijuuden aloitteissa, aikuisen tehtävä on huomata ja tunnistaa nämä aloitteet

Toimijuus varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa

	Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022	Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet, 2014
Oppimiskäsitys:	Oppimiskäsitys pohjautuu näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana.	Opetussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan oppilas on aktiivinen toimija.
Yhteiskunnallinen tavoite:	Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa.	Perusopetus edistää hyvinvointia, demokratiaa ja aktiivista toimijuutta kansalaisyhteiskunnassa. Samalla perusopetus luo osaamisperustaa oppilaiden kasvulle demokraattisia oikeuksia ja vapauksia vastuullisesti käyttäviksi, aktiivisiksi kansalaisiksi. Opetus tukee oppilaiden oman kulttuuri-identiteetin rakentumista ja kasvua aktiivisiksi toimijoiksi omassa kulttuurissaan ja yhteisössään sekä kiinnostusta muita kulttuureita kohtaan.
Miten toimijuus toteutuu:	Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.	Ajattelu ja oppimaan oppiminen: Koulun muodostaman oppivan yhteisön jäsenenä oppilaat saavat tukea ja kannustusta ideoilleen ja aloitteilleen, jolloin heidän toimijuutensa voi vahvistua.

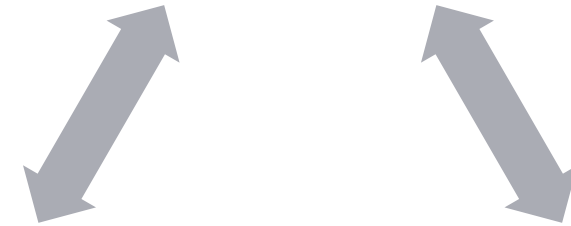
Mitä on ammatillinen toimijuus?

(Vähäsantanen, Paloniemi, Räikkönen, Hökkä ja Eteläpelto, 2017)

- Päätösten tekemistä (työssä)
- Kuulluksi tulemista (työssä)
- Yhteisiin (työ)käytäntöihin osallistumista
- (Työ)käytäntöjen uudistamista
- (Ammatillisten) identiteettien neuvottelua
- Uran rakentamista

Yksilö - opiskelija

Päiväkodin ja
harjoittelun
rakenteet ja
toimintakulttuuri

Yhteisö - ohjaava
opettaja ja tiimi

Ek, Peltoperä, Liinamaa (tulossa) Opiskelijan
ammattillisen toimijuuden
mahdollisuudet varhaiskasvatuksen opettajakoulutuksen
ohjatuissa harjoitteluissa

Mikä on identiteetti?

- *Ajassa prosessimaisesti muuttuva käsitys itsestä*, joka muotoutuu sosiaalisessa todellisuudessa ja vuorovaikutuksessa (Butler 1990; Burr 2003; LaPointe 2011, 12-13 mukaan)
- Alkaa muodostua jo varhaislapsuudessa erilaisten (oppimis)kokemusten kautta sosiaalisessa vuorovaikutuksessa toisten kanssa
- Uraidentiteetti: mitä yksilö on tai haluaa olla työssään (Meijers 1998), *perustana arvot, arvostukset ja merkityksen etsintä omalle elämälle* koulutuksessa ja työssä (Hall 1971, 1976)
 - Identiteetistä käsin tehdyt valinnat näkyvät käytännön toimijuutena eli valintoina ja tekoina omassa (koulutus- ja työ)elämässä
 - Identiteetti punoo yhteyksiä yksilön elämänhistorian, koulutuksen ja työn välillä

Identiteetti, toimijuus, oppiminen ja ohjaus

- Miten identiteetti ja toimijuus ovat yhteydessä oppimiseen ja ohjaukseen sekä opetus- ja ohjaustyöhön?
 - Opettajuuden ja ohjaajuuden ytimessä käsitys omasta identiteetistä (kuten omista arvoista ja työn merkityksellisyydestä)
 - Identiteettiin ankkuroituvat käsitykset konkretisoituvat toimijuutena eli esim. konkreettisina tekoina ja päätöksinä, jotka pohjaavat arvoihin ja eettisiin periaatteisiin
 - Ammatillisen asiantuntijuuden kehittyessä myös nämä kaikki kehittyvät ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään – tärkeää juuri *tiedostaa nämä eri ulottuvuudet itsessään ja omassa opetus- ja ohjaustyössä eri-ikäisiä oppijoita kohdattaessa --> ammatillisen kehittymisen mahdollisuus*

Korkeakoulutettujen uratyypin yleisyys sekä uratyypin asemoituminen toimijuuden ja identiteetin näkökulmasta (Hanhimäki ym., 2021)

Toimijuuden ja identiteetin yksilölliset ja sosiaaliset painotukset korkeakoulutettujen urapoluilla (Hanhimäki, Vähäsantanen & Rantanen, 2021): <https://journal.fi/aikuiskasvatus/article/view/112753/66328>

- **Yksilöllinen painotus:** selkeitä ja tietoisia itsestä lähteviä uratavoitteita, jotka suuntaavat yksilöiden valintoja ja päätöksiä itsenäisesti rakennetuilla urapoluilla
- **Sosiaalinen painotus:** muiden ihmisten ja sosiaalisen kontekstin merkitys niin oman urapolun hahmottamisessa kuin sen rakentumisessa

• Esim. Suunnitelmallisilla suoraviivainen ja tavoitteellinen urapolku

→ yksilöllisesti painottunut toimijuus ja identiteetti

- Esim. Sattuman kuljettamien uravalintoja ohjasivat ulkopuoliset tekijät kuten tuttavien ja esihenkilöiden suositukset sekä verkostot

→ sosiaalisesti painottunut toimijuus ja identiteetti

Taulukko 1. Korkeakoulutettujen uratyypin yleisyys aineistossa sekä uratyypin asemoituminen yksilöllisesti ja sosiaalisesti painottuneen toimijuuden ja identiteetin näkökulmasta.

Uratyypit	Yleisyys aineistossa (uratarinoiden määrä ja %-osuus)	Yksilöllisesti painottunut toimijuus	Sosiaalisesti painottunut toimijuus	Yksilöllisesti painottunut identiteetti	Sosiaalisesti painottunut identiteetti
Suunnitelmalliset	148 (32 %)	x		x	x
Osaamisen tunnistajat	82 (18 %)	x	x		x
Aktiiviset	81 (18 %)	x			x
Sattuman kuljettamat	53 (11 %)		x		x
Intohimon ohjaamat	47 (10 %)	x		x	
Polveilijat	28 (6 %)		x	x	x
Yrittäjähenkiset	23 (5 %)		x	x	

Pohdittavaksi

- Olemme puhuneet arvoista ja etiikasta sekä toimijuudesta ja identiteetistä opetuksessa ja ohjauksessa
 - Pohdi, mitä ajatuksia nämä näkökulmat herättivät?
 - Mitä haluaisitte vielä kysyä luennoitsijoilta?

**Kiitos paljon ja
innostavia opiskeluhetkiä!**

t. Eija ja Kaisu

Keskeiset lähteet

- Hökkä, P. ym. 2020. Tunnetoimijuus ja sen tuki työssä. JYX. Elektroniset kirjat. Jyväskylän yliopisto.
- Nurmi, J. ym. 2006 (tai uudempi painos). Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.
- Eteläpelto, A., Vähäsantanen, K., Hökkä, P., & Paloniemi, S. 2014. Miten käsitteellistää ammatillista toimijuutta työssä? *Aikuiskasvatus*, 34(3), 202-214.
- Lehtinen, E., Vauras, M. & Lerkkanen, M.-K. 2016. *Kasvatuspsykologia* (3. uud. p.). PS-kustannus.
- Nurmi, J. ym. 2006 (tai uudempi painos). Ihmisen psykologinen kehitys. WSOY.
- Onnismaa, J. 2007. Ohjaus- ja neuvontatyö. Aikaa, huomiota ja kunnioitusta. Gaudeamus.
- Tirri, K. & Kuusisto, E. 2019. Opettajan ammattietiikkaa oppimassa. Gaudeamus.